

המאמר לקוח מתוך החוברת

מיניות וזוגיות בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית

יולי 2020

עורכות ראשיות:
ד"ר עדי לוי-ורד,
גב' נגה חן
מכלול - יחידת הערכה
ומחקר, קרן שלום

מיניות וזוגיות בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית

חוברת העשרה

שותפי עריכה

• ענת פרנק | מנהלת תוכן - תכניות ייחודיות, שירות
להערכה והכרה, אגף הערכה, הכרה ותכניות, מינהל
מוגבלויות, משרד העבודה, הרווחה והשירותים
החברתיים.

• שרון גנות | מנהלת ידע ומחקר, קרן שלום.

מרחקים חברתיים וגבולות הקשר בין נותני שירות ומקבלי שירות בדגש על אנשים עם מוגבלות

מאת: ד"ר דניאלה מזור

"האם מותר לחבק את מקבלי השירות?"; "הוא ביקש ממני חברות בפייסבוק, את חושבת שזה לא מתאים?"; "אני כמו אבא שלו, מכיר אותו הכי טוב"; "אחרי שהדייר אמר לי שהוא מאוהב בי, אמרתי לו שיש לי חבר, לא רציתי לפגוע בו, זה לא בסדר?"

שאלות מהסוג הזה, נשמעות הרבה במהלך הסדנאות שמועברות לצוותים במערכי הדיור וההוסטלים. נראה כי הגבולות מטושטשים לגבי מה מותר ומה אסור, במיוחד כשיש קשר קרוב וחם בין הצוות למקבלי השירות.

לכל אותן השאלות, יש תשובה אחת ברורה - **כולנו מחנכים למיניות בריאה**, בין אם למדנו את התחום ובין אם לא. כלומר, להתנהגויות שלנו כגון - מגע, שפה ולבוש, יש מסר חינוכי ותפקיד שיקומי עבור מקבלי השירות, ועלינו להיות מודעים לכך. לדוגמה: "מקבל שירות חזר מסוף שבוע בבית וניגש לחבק את המדריך בטענה שהתגעגע". מצב כזה, עלול להכניס את איש הצוות לסיטואציה מבלבלת: מחד, חשש שהסירוב למגע יפגע ברגשותיו של הדייר, אך מאידך, חיבוק בחזרה עלול לבלבל הן את הדייר והן את שאר מקבלי השירות במסגרת לגבי מהו "מגע מותר".

במקרה כזה, ההעדפה האישית (מתאים לו להתחבק, הוא מחבב את הדייר וכד') איננה רלוונטית, שכן ההחלטה לגבי תגובת איש הצוות צריכה להתקבל בהתאם **למדיניות המסגרת** לגבי מהו מגע מותר או לא-מותר.

מהו "מגע מותר"? ניתן לחלק את סוגי המגע לשניים:

1. מגע מותר במהלך סיוע בתפקודי עזרה עצמית (ADL):

מתייחס למגע אשר מטרתו לספק מענה טיפולי בתפקודי החיים הבסיסיים של הדייר. מגע מהסוג הזה, יתקיים בהסכמת הדייר, בהתאם לתפקידו של איש המקצוע, ובהחלטה מקצועית לגבי גבולות הסיוע (במה כן עוזרים ובמה לא). מגע פונקציונאלי שכזה, יפורט בתוכנית האישית, כאשר הכלל הוא **מינימום חדירה לפרטיות הדייר ומקסימום עידוד לעצמאות** - בהתאם לסוג התמיכות להן האדם זקוק. תמיכות גבוהות יכולות להתבטא למשל בעזרה מלאה ברחצה במקלחת, ותמיכות נמוכות יכולות להתבטא למשל בדברון שיחתי ע"י המדריך מאחורי הדלת הסגורה של המקלחת.

2. מגע לצורך הבעת חיבה:

מתייחס למגע אשר מטרתו להביע חיבה ו/או הערכה, לדוגמה: לחיצת יד, הנחת יד על הכתף, וכד'. גם כאן, מתחייבת הסכמה של שני הצדדים. בשל הקשר המיוחד בין הדייר לאיש הצוות, חשוב להקנות למקבלי השירות שלל מיומנויות תקשורת, כאשר **המגע** הינה דרך התקשורת האינטימית ביותר אשר יכולה להתרחש, ולכן חשובה במיוחד המודעות למגע זה.

הגדרת סוגי המגע והצבת גבולות של מותר ואסור (בקשר שבין המדריך והדייר) צריכה להופיע במדיניות המסגרת בתחום המיני-חברתי. תהליך של קביעת מדיניות עלול להיות מורכב וטעון, זאת בשל קיומם של חילוקי דעות, עמדות ותפיסות שונות בין אנשי הצוות.

"מודל מעגלים"

זהו מודל התערבות מרכזי העוסק בסוגי מגעים, שמטרתו ללמד מרחק חברתי ודרגות קירבה באמצעות שימוש במעגלי צבע. במודל זה, המעגל הפנימי מייצג את העצמי וככל שהולכים ומתרחבים המעגלים הם מגיעים עד לאנשים זרים.

המודל פותח במיוחד עבור אנשים עם מוגבלות שכלית במטרה להכין אותם לקראת חיים בקהילה, זאת על ידי הקניית מיומנויות חיוניות לתפקוד עצמאי ולהשגת ביטחון והצלחה. עקרונות המודל הינם: מיון הסביבה החברתית בשישה מעגלים על פי מידת הקרבה. לכל מעגל צבע המסמל התנהגות ורגשות המותאמים לגיל הלומד ולמרחק מהמעגל המרכזי המייצג את העצמי.

בכל אחד מהמעגלים נקבעים כללי התנהגות בנושא:

1. דיבור
2. מגע
3. מידת האמון

אנשי הצוות נוטים לעיתים להתבלבל לגבי מקומם בתוך המעגל. מחד, הם קרובים מאוד למקבלי השירות ונמצאים איתם בסיטואציות הכי אינטימיות, אך מאידך, לפי המודל, אנשי הצוות ממוקמים במעגל הצהוב, אשר מציין את התחום של אנשים שאת שמותיהם מקבלי השירות מכירים אך הם אינם חברים שלהם.

לפי מודל המעגלים, המגע המותאם לצורך הבעת חיבה נמצא במעגל הצהוב, והוא מאפשר רק קשר של יד ליד (גם אם לא מדובר בלחיצת יד אלא בכפה, טפיחה על הראש או הגב או כל דבר דומה, עדיין המרחק החברתי שמתאפשר הוא רק באמצעות מגע ביד).

חשוב לציין כי הנושא של מגע במרחב העבודה הינו טעון ומורכב, מאחר והמציאות איננה "שחור ולבן". כלומר, לא ניתן לקבוע חוקים חד-משמעיים לגבי כל סוגי המצבים איתם הצוות נאלץ להתמודד בעבודה היומיומית עם מקבלי השירות. על כן, חשוב להפנים את משמעות הדברים ולא רק את החוקים היבשים של "מותר ואסור". ניתן להתייחס למרחק החברתי בין מדריך לדייר במודל זה כמעגל אחר, מיוחד יותר, אולי בצבע אחר, אשר נמצא בין המעגל הצהוב לכתום, אשר מיועד לאנשי הצוות המלווים, ויש לעבוד על מהות הקשר בנפרד לשאר המעגלים.

לסיכום, כדאי לפעול בהתאם לצעדים הבאים:

צעד ראשון - עצירה לפני תגובה

תעצרו רגע לפני שאתם פועלים (נענים לחיבוק/ מאשרים בקשה בפייסבוק/ מספרים שאתם בזוגיות כדי לא לפגוע וכד')

צעד שני - הבנת המניע

נסו להבין למה הדייר זקוק ומדוע הוא מבקש את מה שהוא מבקש (חיבה? תשומת לב? תחושה של קרבה?)

צעד שלישי - תכנון תגובה

חשבו על דרך פעולה שתיתן מענה לדייר תוך שמירה על כבודו ובהתאם למדיניות המסגרת

צעד רביעי - תגובה

בחרו בדרך פעולה וזכרו שאתם מחנכים למיניות בריאה ושלתגובתכם יש ערך חינוכי/שיקומי

אל תשכחו כי שמירה על גבולות של מרחק חברתי, באה להגן על מקבלי השירות בפני ניצול ופגיעה על ידי אחרים, אשר כוונתם היא איננה טובה כמו הכוונה שלכם.